

Kaygan Mekanı Anlamanın Bir Başka Yolu: Ağörgüsel Mekan

Gülsüm Karaçetin Sarıkaya¹

Makale Geliş Tarihi: 10.02.2022

Yayıma Kabul Tarihi: 20.04.2022

Özet

Mekan, sonsuz sayıda kıvrımlardan oluşan gözenekli bir yapıya sahiptir; hissedilen, duyumsanandır. Mekan tıpkı ruh gibidir, iz taşır. Bu izler, mekanın yaşanmışlıklarını, yaşanacakların bu yaşanmışlıkla olan bağlantılarını temsil eder. Bedenin izleri ruhta gizli olduğu gibi, mekanın izleri de görünenin ötesinde ilişkiselliğinin içinde saklıdır. Bu durum, mekanı tek bir kriter üzerinden tanımlama olanaksızlığını gösterirken, mekanın ilişkiselliğinin üzerinden tanımlanabileceğini de ortaya koyar. Mekanın çok katmanlı yapısı, ilk algılandığında bir dezavantaj olarak gözükmesine rağmen, aslında mekanın diğer ötekiye açıldığı, bilinmeyi görünür kıldığı potansiyellerinin varlığına dair önemli ipuçları verir. Çalışma, tanımlanması zor olan ancak potansiyel alanı işaret eden mekanın ilişkiel düzleminin nasıl yorumlanması gerektiği sorusu ile başlar. Ve, ağörgüsel olarak adlandırdığı mekanın ilişkiel yapısının temsilinin bir örneğini sunmayı hedefler. Ağörgüsel olmak, başlangıç ve son yerine, ortada olmayı gerektirir. Bu nedenle, çalışma başlangıç ve sona sahip değildir, ortadan başlar, sonlanır ve başlar.

Anahtar Kelimeler: Mekan, Beden, İlişkisellik, Ağörgüsel

ANOTHER WAY TO UNDERSTAND SMOOTH SPACE: MESHED SPACE

Abstract

The space has a porous structure consisting of an infinite number of folds; felt and perceived. Space is just like the soul, it carries traces. These traces represent the experiences of the space and the connections of what will be lived with this experience. Just as the traces of the body are hidden in the soul, the traces of the space are hidden in its relationality beyond the visible. While this shows the impossibility of defining the space through a single point of view, it also reveals that the space can be defined through its relationality. Although the multi-layered structure of the space seems to be a disadvantage when first perceived, it actually gives important clues about the existence of the potentials of the space by opening it to the other and making the unknown visible. The study begins with the question of how to interpret the relationality of the space, which is difficult to define, but which points to the potential space. And, it aims to present an example of the representation of the relational structure of space, which it calls mesh. The meshed requires being in the middle, rather than the beginning and the end. Therefore, the work has no beginning and no end, it starts from the middle, ends and begins.

Keywords: Space, Body, Relational, Meshed

¹Gülsüm Karaçetin Sarıkaya, Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimarlık Bölümü, Doktora Öğrencisi, İstanbul, E-Posta: glsmkrctn@gmail.com, ORCID: 0000-0003-3097-3404

Giriş

Gottfried Leibniz; mekan bir arada varoluşların düzeni değil midir?
(Derrida, 2016)

Juhani Pallasma'nın, mekanın fiziksellikten öte yaşanan olduğu ve bunun geometriyi ve ölçülebilir olmayı her zaman aştığını ifade eder (Pallasma, 2011). Mekanın ilişkisel ağlardan oluştuğuna atıfta bulunan Gottfried Leibniz ise mekanı, sonlandığı yerden başlatan ve başladığı yerden sonlandıran kıvrımsal ilintiler üzerinden tanımlar (Deleuze, 2006). Aynı şekilde, Eduard Fühler da mekanın fiziksellikten yoksun olarak tasarlandığını ve mekanın şekillendirilemez olduğunun kabul edilmesi gerektiğini söyler (Şentürer, Ural, Berber ve Uz Sönmez, 2005: 44). Mekan, hiçbir tanımlamanın uygun düşmediği süreksiz bağlantılardan oluşan katmanlaşmış yazı gibidir. Mekanın katmanları arasında çeşitli sınımlar yapan kıvrımlar çeşitli bağlantılar oluşturur. Kıvrımların bu hareketini John Rajchman'ın "Deleuze Bağlantıları" adlı kitabında Gilles Deleuze'ün felsefesi üzerinden şu şekilde tanımlar;

Yani parçalar mükemmelen biçimlenmiş bir organizmanın, amaçlı bir mekanizmanın ya da kusursuz bir anlatının unsurları olarak işlerlik göstermez; bütün, verili değildir ve şeyler daima orta yerden yeniden başlayıp gevşek bir biçimde bir araya gelirler. Böylece bir bölge ya da yayladan diğerine geçilip geri dönülürken elde mükemmelen planlanmış bir güzergah yokmuş hissi uyanır. Tam tersine daha önce asla haritalanmamış bir yere doğru bir tür kavramsal yolculuğa çıkılır-kişinin alışıldık söylemini ardında bırakmasını gerektiren ve karaya neredeki çıkacağı konusunda asla emin olunmayacak bir seyahat (Rajchman, 2013: 29).

Mekanın katmanlı yapısı, bir yönüyle mekanın ağörgüsel özelliklerini tanımlarken diğer yönüyle de mekanın varlığının sadece rasyonel olarak kavranmasının olanaksızlığını ortaya koyar. Rasyonel olmayan anlamı yok anlamına gelmez, aksine birden çok anlama sahiptir. Anlamsız olanın anlamlı olandan daha çok anlama geldiğini, Deleuze "Anlamın Mantığı" kitabında anlamın, anlamsızlıkla özel bir ilişki içinde olduğunu "anlam var olmayan bir olmalıdır, üstelik anlamsızlıkla çok özel ilişkiler içindedir" (Deleuze, 2015: 15) sözleriyle ifade eder. Deleuze'ün de belirttiği gibi, anlamsız olan hep bir öteki ile ilişkili olan hareketli bir zemin üzerindedir. Anlamsız olanın bu hareketli zemin üzerinden kurduğu her ilişki, aslında bir diğer ilişkinin devamı olan ondan ayrılmayan kıvrımın devamı gibidir. Kıvrımsal olan üzerinden bir anlam üretmek ise, sayısızca ilişkileri olan birbiri üzerine katlanmış kıvrımlardan bir tanesinin açılması ile olur. Açılan kıvrım üzerinden herhangi bir anlam belirleme için yapılan anlam kıyaslamaları, belirlenen anlamın yarım olduğunu ve tamamlanmasının olanaksızlığını da ortaya koyar.

Çünkü, tanımlanan anlamın eksikliği, onu kıvrımsal zeminde kalan diğer yarısı ile sürekli olarak etkileşim haline girmeye iter. Anlamın eksik olan tarafına olan eğilimi anlamlar arası kurulan ilişkiselliğin varlığını ortaya koyar. Ayrıca, bu durum anlamsızlık diyarının ne kadar çok anlama gebe olduğunu da gösterir. Bu bağlamda, yaşadığımız evrende, ne söylenen söz bitmiş bir sözdür, ne de anlamı olan artık tamamlanmıştır diyebiliriz. Söylenecek bir şey varsa, o da her şeyin birbiriyle ilişkili olduğu ve her şeyin yarım kalmaya eksik kalmaya mahkûm olduğudur.

Tüm bunların sonucunda, mekana dair yapılan tüm tek ve değişmez anlamların geçersiz olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca, mekanın rasyonelliğin ötesinde anlamsızlık ile ilişkili olması onun bir anlama sahip olmadığını göstermediği, aksine anlamsızlığı sayesinde fizikselliğinin ötesine geçerek ve sürekli yeni anlamlarla var olarak kendisini özgür olanın alanına taşıdığını da söyleyebiliriz. Çalışma metni, "Ağörgüsel mekanın kavramsal okuması: Deleuze ve Guattari'nin Köksap Düşünce Sistemi" ve "Ağörgüsel Mekanın Temsili: Richard Serra'nın Sarmalı" olarak adlandırılan iki alt başlık ve sondan tekrar başlayan "Sondan Başa Doğru" olarak adlandırılan son başlıktan oluşmaktadır. Tıpkı mekanın kıvrımları gibi, çalışma metninin her bir alt başlığı da birbirine bağlıdır. Ve böylelikle, çalışma metni içindeki çeşitli salınımlar ile tüm kavramların yan yana gelmesi ve kıyaslaması yapılır. En sonunda, çalışma metni için baştan dahil edilemeyen tüm potansiyellerin açığa çıkması sağlanır. Ayrıca, çalışma metni içerisinde oluşturulan bu bağlantısallık çalışmayı değişim sürecinde tasarlayarak çalışmanın süreçsel ürün olarak sunulmasını sağlar. Çalışmanın birinci noktası, ağörgüsel mekanın tanımında yol gösterici olan Deleuze ve Guattari'nin köksap olarak tanımladıkları düşünce sistemidir. Köksap, kök gövde yaprak hiyerarşiyi reddeden dallanıp budaklanan koptuğu yerde yeni bağlantıları olan yapıdır. Ayrıca, sürekli büyüyen, farklı süreçleri olanaklı kılan, değişim olanağı veren ve en önemlisi tamamlanmamış bir yapıdır. Köksap'ın tüm bu özellikleri sayesinde Deleuze-Guattari düşünce sistemlerinde herhangi bir şeyin önceden kestirilemez olduğunu tanımlar ve her kavramı özgür olanın alanına taşırlar. Köksap düşünce sisteminin mekan kavramındaki karşılığı ise, bilinen tüm mekan tanımlarının tersyüz edilmesi ve mekanın sürekli bir faaliyet içerisinde olduğunu düşünmeyi gerektirmesidir. Köksap düşünce yapısıyla mekan, kurlup tekrar bozulan, dönüşümselliğe açılan bitmeyecek bir süreç içerisine girer. Bu durum ise, mekan içerisinde bedenın sayısız deneyimlerde bulunmasına olanaklar sağlar ve bedenın her anın farklılaşan güdülerini ortaya çıkarır.

Kısacası, Deleuze-Guattari'nin köksap düşünce sistemiyle okunan mekan, çizilenin ötesinde yaşanmaya hazır bir mekandır. Deleuze ve Guattari canlı, açık ilişkişel ve tamamlanmamış ola bu mekanı "kaygan mekan" olarak tanımlar. Aynı şekilde, çalışma içerisinde de hareketli, canlı olan ve ilişkişelliklerin var

ettiği ağörgüsel mekan olarak tanımlanan mekanın, Deleuze ve Guattari'nin kaygan mekanı ile benzerlikler taşımaktadır. Bu nedenle, kaygan mekanı anlamadan ağörgüsel mekanın yol gösterici olabileceği düşünülmektedir.

Çalışmanın ikinci noktasında ise, ağörgüsel mekanın özelliklerini yansıtabilme ve anlayabilmek için fiziksel bir temsili incelenmiştir. Bu temsili, Richard Serra'nın sarmal olarak adlandırdığı yapıtları oluşturur. Serra'nın yapıtları, mekanın deneyimlerken anlaşılabilirliğini ve mekanın içinde dolaştıkça bedeninin mekanla bütünleşebileceğini en iyi yansıtan örneklerdir. Bu yapıtların etrafında dolaştıkça, mekanın bulanıklığını, bir önceki adımın bir sonraki adımla olan ilişkiselliği ve bir sonraki durumun belirsizliğinin merakını duyumsarız. Serra'nın önceden verili olmayan deneyimlerken üretilen olarak tariflediği yapıtlarında (Foster, 2013: 202) yakaladığımız ilişkisellik, belirsizlik ve bunlardan kaynaklı olan mekanın canlılığı, Deleuze ve Guattari'nin köksap düşüncesinden temellenene kaygan mekanı ve böylelikle çalışma içerisinde adlandırılan ağörgüsel mekanı anlamakta yol gösterici olabilmektedir.

Çalışma metni, sondan başa gelen baştan sona giden döngüsellik üzerinden kurulan bir anlatım benimsemiştir. Bu nedenle, çalışmanın başlangıcı ve sonu bulunmamaktadır. Çalışma, "Ağörgüsel mekanın kavramsal okuması: Deleuze ve Guattari'nin Köksap Düşünce Sistemi" ve "Ağörgüsel Mekanın Temsili: Richard Serra'nın Sarmalı" olarak adlandırılan iki alt başlıktan sonra sondan başa gelen bir bölüm daha eklenerek çalışma başka çalışmaların kıvrımlarına dahil olmak ve başka başlangıçları açmak için sonlandırılmıştır.

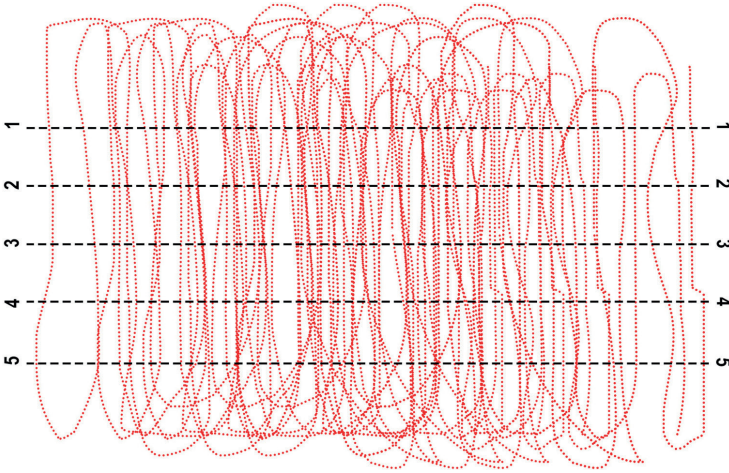
2. Ağörgüsel mekanın kavramsal okuması: Deleuze ve Guattari'nin Köksap Düşünce Sistemi

20.yy'ın en önemli düşünürlerinden olan Gilles Deleuze ve Felix Guattari'nin düşünce sistemi, başlangıcın ve sonun aksine, ortadan başlar. Onlar için önemli olan sabit olan değil, değişim sürecine katılan ve kendini sürekli olarak yeniliğe açandır. Deleuze ve Guattari, ele aldıkları kavramları her zaman bir diğeri ile bağlantılı olarak düşünür ve kavramları hiçten var etmek yerine, heterojen bağlantılar sonucu tanımlar (Deleuze ve Guattari, 1994: 29). Deleuze'ün felsefesini bağlantılar üzerinden tanımlayan John Rajchman "Deleuze Bağlantıları" adlı kitabında Deleuze'ün felsefesi şöyle tanımlar; "Deleuze felsefesi kesinkes bağlantılara ilişkindir; yüklemleme ya da özdeşlemeden önce gelen ve bunlara indirgenemeyecek mantıksal bağlantılar, ayrıştırıcı sentez tarafından bir arada tutulan bir çoklu şeyler sanatıdır" (Rajchman, 2013).

Deleuze ve Guattari kavramların bağlantısallığını "Felsefe nedir?" adlı kitabında şöyle ifade eder; "Basit bir kavram yoktur, her kavramın bileşenleri vardır ve kavram bunlar aracılığıyla tanımlanır" (Deleuze ve Guattari, 1994: 27). Onlar

için, ele aldıkları her kavram bir diğerine referansta bulunur ve süreçsel ürün olarak tasarlanır (Deleuze ve Guattari, 1994: 28). Eserlerini ve kavramlarının asla sonu yoktur, yeni fırsatları yakalayabilmek için bilinçli olarak deneyselliğe açıktır (Ballantyne, 2012: 5).

Kısacası, Deleuze ve Guattari'nin düşünce sistemleri birbiri ardına sıralanan hiyerarşik düzen yerine, dallanıp budaklanan bir yapıya sahiptir. Bu düşünce sistemini Kapitalizm ve Şizofreni: Bin Yayla adlı kitaplarının giriş kısmında "köksap" kavramı ile açıklar (Sutton ve Jones, 2008: 21). Köksap, düşey olarak yükselen bir ağaç metaforunun aksine, yatayda çoğalan bir yapıya sahiptir. Köksapın her zaman arada olduğu ve birbiriyle bağlantı içinde devam eden ve.. ve.. ve birlikteliğini sağladığını ifade ederler (Deleuze ve Guattari, 2012). Şekil 1'de görüldüğü gibi köksap düşünme sistemi 1,2,3,4,5 olarak adlandırılan katmanlardan oluşan düzlemler arasında salınımlar yaparak ağörgüsel örüntüler ördüğü düşünülebilir. Bu örüntüler, sadece katmanların sınırlarının açık olduğunu göstermekle kalmaz, aynı zamanda potansiyel ilişkileri ve bunun sonucunda yeni söylemlerin açığa çıkabileceğini de gösterir.

Şekil 1. Köksap Düşünce Sisteminde Hareket (K. Sarıkaya, 2022)

Köksap hareketli yapısı ile sürekli olarak farklı bağlantılar kurarak çoğalır. Ancak, Deleuze ve Guattari köksap düşünce sistemini savunurken bile onu her şeyin üstünde olan bir sistem olarak tanımlamaz.

Damian Sutton ve David Martin-Jones "Yeni bir bakışla Deleuze" adlı kitapta köksapın kendi dışındaki düşünce yapılarını da olumlayan çoğulculuğunu şöyle ifade ederler;

Bu farkı anlamamanın belki de en kolay yolu, ormandaki ağaç imgesini göz önüne getirmektir.

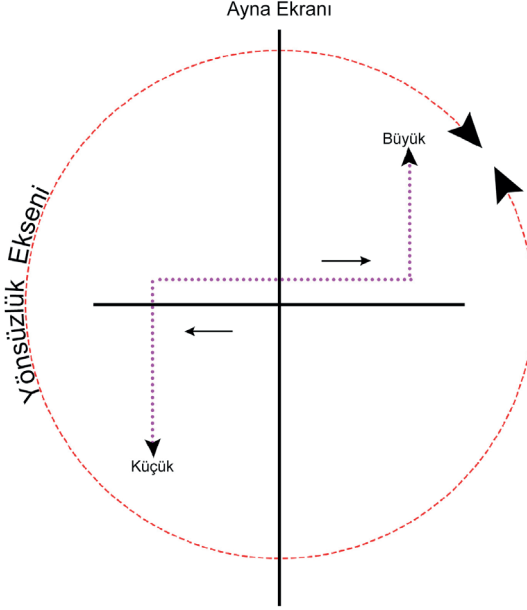
Ormanda tek bir hakikat, tek bir neden ve sonuç, tek bir hakiki ağaç yoktur. Tam aksine orman, birçok ağaçtan, yani birçok hakikaten müteşekkül tek bir varlıktır. Üstelik ormanın tek bir kökünün olduğunu söylemek de mümkün değildir ve bunun nedeni hangi ağacın ilk ağaç olduğunu bilmenin mümkün olmaması değildir sadece. Her bir ağaç su, güneş ışığı ve toprağın birleşimidir ve tohum olsun ya da olmasın, bunlar olmadan ağaç da olmaz. Dolaşısıyla bir ağacı tek başına ele almak hatalıdır, zira her şey birçok farklı unsurun bir araya gelmesinden müteşekkil bir birleşimdir ve tek bir neden atfedilemez. Bu anlamda her şey köksapsıdır ve ağaç tarzında düşünmek köksapın boyutlarından sadece bir tanesidir (Sutton ve Jones, 2008: 22).

Birini diğer bir ötekine yaklaştıran, bağlayan ve böylelikle öngörülme-yan bağlantıların olanağı olan köksap, tanımlı bir merkezi olmayan sürekli büyüyen labirent mekanını tanımlar (Sutton ve Jones, 2008: 32). Labirentimsi mekan, görülmeyenin ortaya çıktığı karşıtlıkların savaştığı ve böylelikle daha önce öngörülemez bağlantıların keşfedildiği bir yerdir. Her an değişebilen bağlantıların olanağını sağlayan bu mekanı Deleuze ve Guattari “kaygan mekan” olarak tanımlar (Deleuze ve Guattari, 2012: 82). Kaygan mekan, çoğulluğa açılan bir mekandır, belirli yerde sabitliği olmayan hareketli bir düzlemde kendisini var eden duyumsamanın çeşitliliğini ortaya koyan mekandır. Eş zamanlı düşünme olanağı verir ve oluş halindedir. Oluş halinde, geçmiş, şimdi ve gelecek kısıtlamalarından kurtulup, her şeyin bir arada var olduğunu düşünebilmek özdeş olmayı gerektirir (Deleuze, 2015: 18). Özdeşlik durumu, ileri geri olan iki yönlü bir hareket ile yön kaybı meydana getirir ve şimdinin sabitliğini bozar, her şeyi bir arada düşünmeye iter (Deleuze, 2015: 19). Her şeyin birbiri içerisine geçtiği, öncelik sonralık ilişkisi yerine, iç içe olanağı sağlayan oluş düzlemindeki kaygan mekanın eş zamanlılığını Deleuze ve Guattari “Anlamın Mantiği” adlı eserlerinde, Lewis Carroll’ın “Alice Harikalar ülkesinde” kitabı üzerinden şu şekilde tanımlarlar;

Alice büyüyor dediğimde kastettiğim şey onun az önce olduğundan daha büyük hale gelmesidir. Ama aynı nedenden dolayı, Alice aynı anda hem daha büyük hem daha küçük hale gelmektedir. Alice aynı anda hem daha büyük hem daha küçük değildir elbette. Ama aynı anda, tek bir hamleyle olduğumuzdan daha büyük hale geliriz ve yeni halimizden daha küçük oluruz. Özü şimdiden kurtulmak olan oluşun eşzamanlılığı budur işte (Deleuze, 2015: 17).

Şekil 2’de görüldüğü gibi, Alice yaşadığı olay dizisinde bir ileri bir geri hareket yapar. Bir an büyümekte bir an küçülmektedir. Bu süreç devam ederken öyle bir noktada kendini bulur ki, artık ne yöne gittiğini ve büyüdüğünü mü yoksa küçüldüğünü mü kestirememektedir. Lewis Carroll ise Alice Harikalar diyarında adlı kitabında Alice’in yaşadığı kararsızlığı bu durumu şu sözlerle ifade eder; “Büyüyecek miyim, yoksa küçülecek miyim? diyor, aynı anda elini başının

üstüne koymuş büyüyor mu küçülüyor mu, kestirmeye çalışıyordu”(Carroll, 2006: 9).

Şekil 2. Alice'in Ayna Ekranı Karşısındaki Hareketi (K.Sarıkaya, 2022)

İşte bu nokta, Deleuze ve Guattari'nin tanımladığı özdeşlik noktasıdır. Bu yer, her şeyin birbirine bağlandığının fark edildiği oluş halinin duyumsandığı yerdir. Deleuze ve Guattari'nin Alice'in hareketinin eşzamanlılığını tanımlamasına ek olarak Şekil 2' de görüldüğü gibi Alice'in ileri geri döngüsel hareketini yaptığı yönsüzlük ekseninde de önemlidir. Yönsüzlük ekseninde yapılan hareket ile bir sonrakini kestirmek olanaksızdır. Ayrıca, bir önceki bu eksenindeki hareketin döngüselligi, bir önceki adımın bir sonraki adımla var olduğunu ortaya koyar. Alice'in yönsüzlük eksenindeki döngüsel hareketi, hem her şeyin bir arada oluşunu hem de bir sonraki hareketin tahmin edilemez olduğunu da yansıtır. Bu durumda, mekanı canlı ve hareketli kılar. Tüm bunların sonucunda, Alice'in döngüsel hareketindeki mekânın ilişkiselliğinin, kaygan mekânı anlamada önemli olduğu görülmektedir. Mekânı şimdinin sonsuz kez parçalanmasından oluşan zamanın oluş anında ele almak, değişken bağlantıları ortaya koyan bir ağ yumağını düşünmeyi gerektirir. Bu kapsamda, çalışma metni içerisinde kaygan mekânı tanımlamada önemli olan mekânın ilişkiselliğini en iyi yansıtan mekân tanımının "ağgörsel mekân" kavramı olduğuna karar verilmiştir.

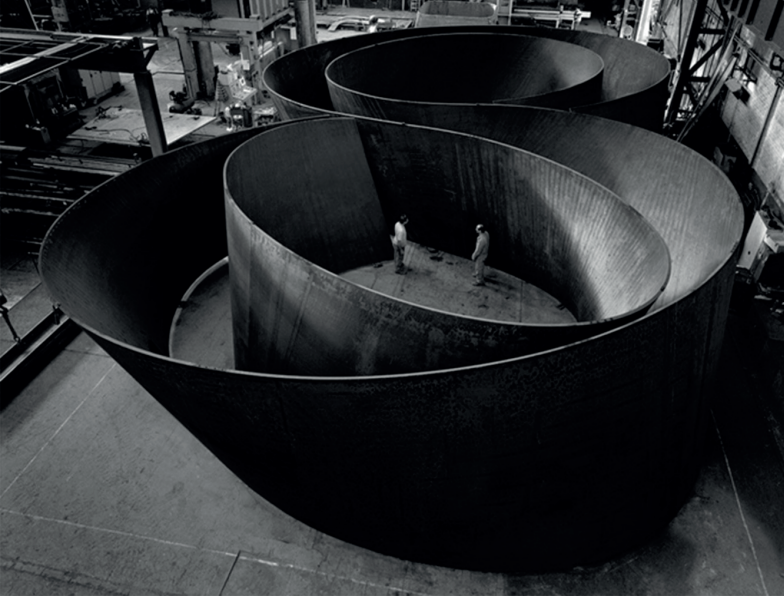
3. Ağörgüsel Mekanın Temsili : Richard Serra'nın Sarmalı

20.yy en önemi sanatçılarında olan Richard Serra'nın yapıtları anıtsallığın aksine, izleyici ile hareket halindedir. Bu sayede, Serra'nın yapıtları sadece salt bir nesne olmanın ötesinde, çok katmanlı yapıya sahiptir. İlk dönem eserlerini, denge ve karşı denge ilkelerinin bedenle olan benzerliklerini yansıttığı ve bu durumu mekana olan müdahale olarak tanımlarken (Foster, 2013: 321), sarmal olarak adlandırdığı son dönem eserleri ile mekanın döngüsellliğini örnekler ve mekanın içinde birbirine eklenerek büyüyen salınımların bir temsilini oluşturur. Bu durumu Serra, Hal foster'ın Sanat ve Mimarlık Kompleksi adlı kitabının son bölümün yer verdiği röportajında şöyle ifade eder; "En önemlisi, alanın zamanı ve onun içindeki hareketiniz: Bu, fiziksel bir zaman. Sıkıştırılmış veya uzatılmış olabilir, ama her zaman eklenmiştir; bazen ayrıntılarda daralır, ama daima alanın bütünlüğüne dönersiniz" (Foster, 2013: 324). Serra'nın değındığı birbiri ardına eklenen şeylerin, iki ucu tek noktada birleşirken döngüselliklerinin yanı sıra etrafını sardıkları bir boşluğu da tanımlamış olurlar. Bu nedenle Serra, eklenerek çoğalan döngüsel mekansallığın var ettiği en önemli sorunun mekanın boşluğunun hissedilmesi olduğunu söyler (Foster, 2013: 337). Bu sorunun önüne geçebilmek için, yapıtlarını boşluğu ön plana alacak bir düzlemde oluşturmak yerine Şekil 3,4,5 'de görüldüğü gibi, içi tamamen kıvrımlarla dolu bir düzlem üzerinden oluşturur. Ve, mekanın boşluk yerine sünger gibi gözenekli bir yapıda olduğunu gösterir. Serra'nın kıvrımları döngüsel olanın boşluğunu yıkmak için adeta birbiri içinden tekrar tekrar doğar, bir başkası olanla kesişir, ona dadanır.

Şekil 3. Richard Serra: Tersyüz'

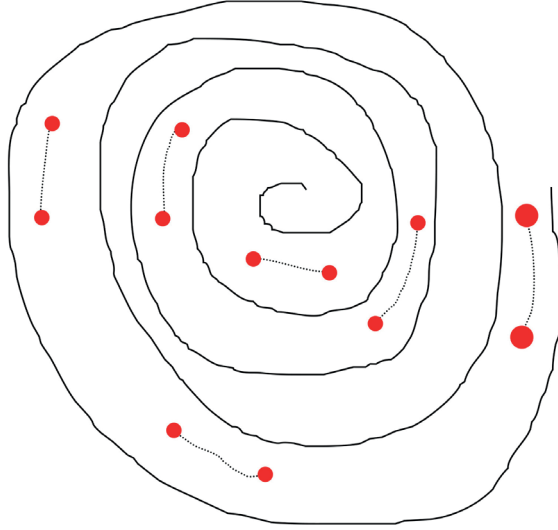
I <https://arthur.io/art/richard-serra/inside-out>

Şekil 4. Richard Serra: Sekans²

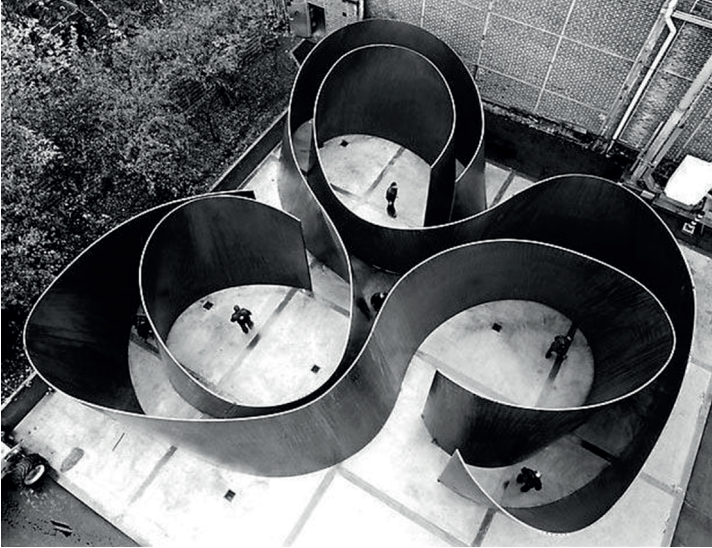
Serra, sarmal olarak tanımladığı kıvrımsal yapıtlarında mekanın içinde dolaşan beden hareket yönünü de tam olarak belirlemez ve bedenin mekanın içindeyken bir yön kaybıyla karşı karşıya kalmasını sağlar. Bunun en önemli nedenlerinden birisi, mekanın içindeki bedenin mekanın akışkanlığına dahil olması mekanla bütünleşmesini sağlamaktır. Hall foster, Serra'nın sarmal yapıtları ile bütünleşen bedeni şöyle tarifler; "Bükülmüş eserlerinde seyirci, aynı anda heykelin hem içinde hem de dışında görünür; bu sebeple içi dışına çıkarılmış özne, aynı zamanda, dışı içine döndürülmüş mekandır ve sanki mekan da öznenin fonksiyonu haline gelmiştir (Foster, 2013: 234). Bu sayede, mekanın akışkanlığında salınan beden, yapıtları deneyselliğe açar ve yapıtlarını sergilerken onları tamamen bitmiş bir ürün olarak sunma olanağını ortadan kaldırır. Şekil 5'de görüldüğü gibi, mekanın içindeki her bir kıvrımda ileri ve geri olarak devamlı bir hareket vardır. Mekanın bu hareketliliği, zamanın sabit olan her durma noktası ile tam anlamı ile savaşıyor ve sonucunda onu geçersiz kılar. Kıvrımların etrafında dolaşırken, herhangi bir noktadan uzaklaşıldığı mı yoksa herhangi bir noktaya yaklaşıldığı mı hissedilmez, sanki hep aynı noktada gibi gelir ama belki de olduğunuz yerden oldukça uzak bir konuma ilerlenmiştir. Beden, kıvrımın etrafında yaptığını hareketin ileri mi geri mi olduğunu anlamakta oldukça güçlük yaşar. Bu nedenle, Serra'nın yapıtlarını tek bir noktadan yakalamak olanaksızdır. Serra yapıtları ile yansıttığı hareketlilik, sadece sarmalla hareket eden bedenin salınımları anlamakla sınırlı kalmaz aynı zamanda mekanın akışkanlığını anlamada da önemlidir.

2 <https://arthur.io/art/richard-serra/sequence>

Şekil 5. Richard Serra'nın Sarmalında Bedenin Hareketi (K. Sarıkaya, 2022)

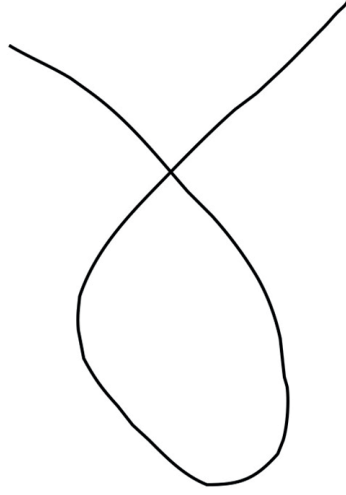
Serra'nın sarmal mekanı, Şekil 7'de görüldüğü gibi, sarmalın içinde kırmızı nokta üzerinden gösterilen yönü belli olmadan gidilen her mesafede, yeni bir mekan algısı olanağı da verir. Ayrıca, Şekil 6'da gösterilen döngüsel hareketin kıvrımları, Şekil 2'de görülen Alice'in döngüsel hareketini yaptığı yönsüzlük ekseninde var olan boşluğun aslında kıvrımlarla dolu olduğunu ortaya koymaktadır.

Şekil 6. Richard Serra: Kesişme³

3 <https://arthur.io/art/richard-serra/junction>

Şekil 3,4,5 'de görüldüğü gibi, Serra'nın sarmal şeklinde olan yapıtları Şekil 7'de görülen Leibniz'in kıvrım kavramı ile tanımladığı düşünce yapısıyla da benzerlikler taşımaktadır. Sarmalın içinde yaşanan bir an diğerine benzemiyor, bir önceki olaydan bir sonrakini kestirmek olanaksız gibi Leibniz'in kıvrımı da düz bir çizgi olarak belirli bir yöne ilerlemenin aksine kendi üzerine tekrar kıvrılarak, belirsizliği var etmeden ve içine dönme tekrar içinden çıkarak var olmaktadır.

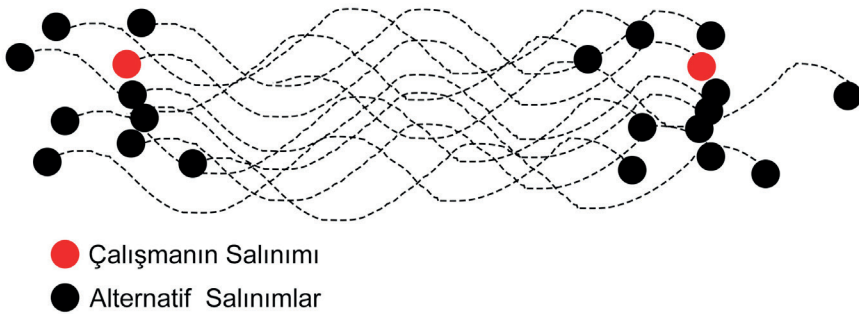
Şekil 7. Gottfried Leibniz'in kıvrımı (K. Sarıkaya, 2022)

Bu durum, kıvrımın içinde saklanan gizemini de gösterir. Bilinmeyene olan bu açılım, mekanı canlı kılar. Ayrıca, mekânın içinde hiçbir şeyin olmadığı boşluk yerine içinde mekanda bir çok şeyin var olduğunu da ortaya koyar. Deleuze-Guattari'nin oluş halinde var olduğunu söylediği kaygan mekân, her şeyin birbiriyle bağlantılı olduğu bir mekândır. Kaygan mekânın en önemli özelliği açık olma özelliğidir. Bu özelliği sayesinde, bir başkasıyla olan ilişkilerin mekanda var olmasını sağlar ve böylelikle mekânı canlı ve hareketli kılar. Kaygan mekânın canlı yapısını, Serra'nın yapıtlarını deneyimlerken hissettiğimiz şeyin bir sonrakine bağlı ama ondan tamamen farklı olabilme ihtimalinin gizeminde de duyumsarız. Çünkü, belirsizlik her zaman bulunduğu ortamı canlı kılan bir yapıya sahiptir. Belirsiz ve yönsüz olmak bir diğerini bilmemek bizi hep başka ihtimallere yaklaştırır. Bu ihtimallerle örülen ağörgüsel mekanda, tıpkı köksap düşünce sisteminin yönsüz ağlarıyla oluşturulan kaygan mekânla benzerdir. Ağ örgüsel mekanda var olan belirsizlik kaygan mekânın açık olma özelliği ile özdeşdir. Tüm bunların sonunda, ağ örgüsel olan mekânın gizeminin ile kaygan mekânın canlılığının bir gereği olabileceği düşünülebilir. Ve, labiretimsi bir yapı gibi merak üzerinden kurulan ağ örgüsel mekân Deleuze ve Guattari'nin

kaygan mekanını anlamada önemli bir kriter olmaktadır. Ağörgüsel mekan, içi kıvrımlarla dolu olan, canlı, dinamik ve belirsiz bağlantılar kuran mekandır. Bu mekanın içindeki bulanıklık, tıpkı kaygan mekanın içinde var olan gizemle özdeşdir. Bu nedenle, kaygan mekanı anlamak ağörgüsel bir mekan tanımı ile de mümkün olabilmektedir.

Sondan başa doğru

Yaşanan bir anı bir diğerinden ayırmak mümkün olmadığı gibi, mekanı da tek bir bakış açısı üzerinden tanımlamak olanaksızdır. Hayat, birbirine eklenen anlardan oluşan bir ağ üzerinden ilerler. Bu ağ üzerine takılan her şeyin birbiriyle ilişkisi vardır. İlişkileri çözmek, sadece rasyonel olanla mümkün değildir. İlişkiler içinde bilinmeyen olarak kalan potansiyelini içinde taşır. Bu potansiyeli çözmek için sınırlar koymak yerine ağları ve bağlantıları okumak gereklidir. Her ağ üzerinden bir diğerine giden salınımlar yapılmalıdır. Rousset'in belirttiği gibi, "bütünlüklü bir okuma ancak kitabı eşanlı bir karşılıklı ilişkiler ağına dönüştürmekle olur, süprizler de ancak o zaman çıkar" (Derrida, 2016: 39) ifadesinde olduğu gibi, potansiyeli açığa çıkaracak olan ağörgüsel bir okuma, bakış açısı, anlamadır. Şekil 8'de görülen ağörgüsel bakış açısıyla oluşturulan çalışma metninin temsilidir. Bu temsil hem çalışmanın salınımını hem de bir diğer çalışmayla olan bağlantıları gösterir. Bu nedenle, çalışma bu metinde sonlanmaz, bir diğerine dahil olur ve farklı sonuçlar, başlangıçlar açığa çıkarır. Çalışma metni sayısız salınımlardan birini yakalayıp yorumlamıştır. Alternatif olan salınımlar ise, yorumlanmayı beklemektedir. Mekan ağörgüsellik üzerinden okunabilir ve temsil edilir, birbirine bağlantılar ile açıklanabilir.

Şekil 8. Çalışmanın Salınımı (K. Sarıkaya, 2022)

Ayrıca, Maurice Merleau-Ponty'in de belirttiği gibi, gerçek dünya bize görünen değildir; gerçek dünya bize duyularımızla sunulanın arkasındaki dalga ve parçacıklardır (Ponty, 2017: 13). Ponty'nin parçacıklar olarak tanımladığı, görünen arkasındaki anlama gücünü veren en önemli şey sanattır. Sanat her zaman hem mekanı anlama da hem de hayatı yorumlama da önemli olmaktadır. Çalışma-

nın sonucunda, Foster'ın "Sanat her zaman mimariye müdahale etmenin, onu eleştirmenin, mekanı dönüştürmenin ve aşmanın yollarını bulmuştur" (Foster, 2013: 354) ifadesine ek olarak, sanat her zaman mekanın anlaşılmasında da önemli rol oynar.

KAYNAKÇA

- Ballantyne, A. (2012). Mimarlar için Deleuze ve Guattari (çev. R. Ögdül). Yem Yayınları.
- Carroll, L. (2006). Alice Harikalar Diyarında (çev. S. Ezber). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Deleuze, G. ve Guattari F. (1994). What is philosophy? (çev. H. Tomlinson ve G. Burchell). London.
- Deleuze, G. (2006). Kıvrım: Leibniz ve Barok (çev. H.Yücefer). Bağlam Yayınları.
- Deleuze, G. (2015). Anlamlın Mantığı (çev. H. Yücefer). Norgunk Yayıncılık.
- Deleuze, G. ve Guittari, F. (2012). Anti Ödipus Kapitalizm ve Şizofreni I (çev. F. Ege, H. Erdoğan ve M. Yiğitalp). Bilim ve Sosyalizm Yayınları.
- Derrida, J. (2016). Yazı ve fark (çev. P.B. Yalım). Metis Yayıncılık.
- Foster, H. (2013). Sanat Mimarlık Kompleksi: Küreselleşme Çağında Sanat, Mimarlık ve Tasarımın Birliği (çev. S. Özaloğlu). İletişim Yayıncılık.
- Pallasmaa, J. (2011). Tenin Gözleri- Mimarlık ve Duyular (çev. A. U. Kılıç). Yem yayınları.
- Ponty, M. (2017). Algılanan Dünya (çev. Ö. Aygün). Metis Yayınları.
- Rajchman, J. (2013). Deleuze Bağlantıları (çev. B. Şannan). Bağlam Yayınları.
- Sutton, D. ve Jones, D. M. (2008). Yeni Bir Bakışla Deleuze (çev. M. Özbank ve Y. Başkavak). Kolektif Kitap.
- Şentürer, A., Ural, Ş., Berber, Ö. Ve Uz Sönmez, F. (2005). Zaman- Mekan. Yem yayınları.

GÖRSEL KAYNAKLAR

<https://arthur.io/art/richard-serra/inside-out>

<https://arthur.io/art/richard-serra/sequence>

<https://arthur.io/art/richard-serra/junction>